

Archiv obce Vrážné

1839–1945 (1948)

Inventář

EL NAD č.: 167

AP č.: 238

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2010

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce fondu	3
II. Vývoj a dějiny fondu	6
III. Archivní charakteristika fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	6
V. Záznam o uspořádání fondu	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce fondu

Správa nad vesnickým obyvatelstvem spočívala do roku 1850 v rukou vrchnosti. V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální (vrchnostenské) správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Místo vrchnostenských panství se tak staly základem správy místní obce, a to na základě Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170 ze dne 20. března 1849, které stanovilo jako nejnižší články územní samosprávy obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V každé obci byly zřízeny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorcí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Činnost obecní samosprávy byla zahájena v roce 1850, když začaly fungovat i nově zřízené státní politické úřady. Po pádu absolutismu a vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu a Čechy. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. Podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o působení obecního výboru, představenstva, o dohledu nad obcí, o spojení obcí, o hospodářství obecním atd.

Po vzniku ČSR bylo nutné novelizovat ustanovení o volebním řádu i o obecním zřízení, což se stalo zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Kromě toho byly v obcích zřizovány obecní komise, z nichž komise finanční a letopisecká byly ustavovány obligatorně, založení jiných komisí záviselo na rozhodnutí zastupitelstva. Nově zavedenou institucí se stal také obecní trestní senát, složený ze starosty a dvou členů obecní rady, který vykonával trestní působnost obce. Pokud zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán, a to vládního komisaře nebo správní komisi. Mimořádný orgán pak vedl správu obce až do volby nového obecního zastupitelstva.

Pravomoce obecní samosprávy však byly po roce 1918 postupně omezovány posilováním vlivu státních úřadů, což pokračovalo i v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Volby do zastupitelstev se od roku 1938 nekonaly a uvolněná místa byla obsazována kandidáty, které schvaloval úřad německého oberlandráta. Volba starostů byla potvrzována říšským protektorem, později rovněž oberlandráty, a orgány německé moci měly rozhodující slovo i v záležitostech schvalování dosazených vládních komisařů, členů zastupitelstev nebo obecních správních komisí. Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory.

Vrážné (dříve též Vrážno) leží 4 km severozápadně od Plas na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 478 m. Název Vrážné byl odvozen od slova vráž, což znamenalo výmol, rokli či proláklinu, při níž byla ves pravděpodobně založena.

První zmínka o Vrážném pochází z roku 1144, kdy ho kníže Vladislav II. daroval plaskému klášteru. V roce 1420 jej jako zástavu získal Bavůrek ze Švamberka na Bělé. V majetku bělského panství pak Vrážné zůstalo do roku 1656, poté bylo prodáno Aleši Ferdinandovi z Mitrovic. O 7 let později koupil ves Karel Maxmilián Lažanský z Manětína. Až do roku 1850 bylo Vrážné součástí manětínského panství, jehož posledním patrimoniálním držitelem byl Prokop Alois Lažanský.

V novém územněsprávním členění v letech 1850–1945 připadlo Vrážné do kraje Plzeňského a soudního okresu Manětín v politickém okrese Kralovickém. Máme doloženo, že v roce 1857 byla

katastrální obec Vrážné součástí místní obce Pláně. V roce 1900 bylo povoleno rozdělení Pláně ve dvě místní obce, a to Pláně a Vrážné s Korýtky. Politická obec Vrážné pak byla o dvacet let později rozdělena, a vznikly tak dvě místní obce Vrážné a Korýtky. K faktickému oddělení došlo v průběhu roku 1921, kdy byly v obou obcích do volby nového obecního zastupitelstva ustanoveny místní správní komise.

Farní správou náleželo Vrážné do Křečova, avšak v roce 1924 bylo připojeno k obvodu plaské fary. Do školy docházely zdejší děti zprvu do Křečova a od roku 1898 do Pláně. Poštovní úřad, telegraf, telefon a četnická stanice se nacházely v Plasích, stejně jako železniční stanice na trati plzeňsko-březenské, budované od 70. let 19. století. Od roku 1917 mohlo místní obyvatelstvo ještě využít železniční zastávku Manětín. Obcí procházely okresní silnice Vrážné – Plasy a Vrážné – Korýtky.

Nejvíce informací o činnosti Obecního úřadu ve Vrážném pochází z 20.–40. let 20. století. Obecní zastupitelstvo se tehdy skládalo především z členů strany republikánské, sociálně demokratické a skupiny domkářů a ustanovovalo členy do Místní školní rady v Pláních, obecního hajného, zvoníka, posla, lesního hospodáře a polního hajného. V roce 1923 se stal kronikářem tehdejší starosta František Koudele. Po něm v zápisech pokračoval Emanuel Nágr. Kromě finanční a letopisecké komise byla volena ještě komise sociální, osvětová a nálezová, dále knihovnická rada a komitét pro postavení pomníku padlým vojínům.

K majetku obce patřily mimo jiné obecní domy čp. 7 (chudobinec a obecní byty) a čp. 10 (obecní kovárna), obecní kaple a váha. V roce 1928 vyhořela obecní kovárna (čp. 10), a tak obecní zastupitelstvo přistoupilo ke stavbě nového domu, na kterou si vypůjčilo 15 000 Kč od Okresní hospodářské záložny v Manětíně.

V roce 1934 se zastupitelstvo obce definitivně usneslo na elektrifikaci za 55 200 Kč. Potřebná částka byla zapůjčena opět u Okresní hospodářské záložny v Manětíně. Další půjčka, tentokrát na postavení telefonní linky Plasy – Vrážné – Korýtky – Pláně, byla schválena v roce 1944, ale nepodařilo se zjistit, zda byla linka zavedena ještě za fungování obecního úřadu. Manětínská záložna poskytovala obci i další obnosy, např. na rakouské válečné půjčky a československé státní půjčky (1920) nebo na půjčku na obranu státu (1936).

Činnost obecního úřadu byla ukončena v květnu roku 1945 ustavením místního národního výboru. Zřejmě poslední starosta obce byl Alois Sajdl.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	114	neuvedeno
1869	128	15
1880	145	16
1890	131	18
1900	186	27 (včetně Korýtek)
1910	197	27 (včetně Korýtek)
1921	121	17
1930	120	19

Seznam doložených starostů

Josef Duchek	1911 ?–1916
Josef Halena (úřadující výbor)	1916–1918
Josef Duchek	1918–1921
František Koudele	1921–1925
Matěj Bernášek	1925–1936
Emanuel Nágr (úřadující náměstek)	1936–1937
Alois Sajdl	1937–1945 ?

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond Archiv obce Vrážné tvoří archiválie vzniklé z činnosti Obecního úřadu ve Vrážném. Jedná se o 11 úředních knih, 3 podací protokoly, 3 kartony spisového materiálu a 1 mapu. Z dochovaných archiválií není patrné, kde a jakým způsobem byly ukládány.

Dne 1. května 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na Místním národním výboru ve Vrážném a vybraný materiál obecního úřadu převzal do okresního archivu. K jeho zapsání do knihy přírůstků došlo dodatečně v roce 1996 pod číslem 1031.

Podle protokolu z archivních prohlídky v roce 1954 se na MNV ve Vrážném ještě nacházela pamětní kniha obce, kterou založil v roce 1923 František Koudele. Kronika však nebyla do okresního archivu nikdy předána a v současné době je neznámá.

III. Archivní charakteristika fondu

Původcem archivního fondu AO Vrážné je Obecní úřad ve Vrážném. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000) a Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010.

V roce 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na MNV v Pláních a o dva roky později vybraný materiál obecního úřadu hrubě uspořádal. Josef Pankraz pak v roce 1962 vyhotovil soupis písemností.

Časový přesah u inv. č. 4, 9 a 23 je dán následnými zápisy z období činnosti místního národního výboru. Tyto archiválie byly ve fondu ponechány, jelikož většina údajů vznikla za existence obecního úřadu. Dále je ve fondu uložena katastrální mapa obce, vyhotovená v roce 1841 pro potřeby stabilního katastru, a parcelní protokol z roku 1839, pořízený správou velkostatku k evidenci poplatníků a jejich majetku podléhajícího zdanění.

V průběhu inventarizace nebyla provedena vnitřní skartace. Celkový rozsah fondu činí 0,58 bm. Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva inv. č. 3–4 byly zařazeny do I. kategorie, ostatní archiválie do II. kategorie. Písemnosti jsou až na některé německé spisy a dvojjazyčné česko-německé tiskopisy vzniklé před rokem 1918 a z období protektorátu psané česky a v době zpracovávání fondu se nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Fond AO Vrážné poskytuje informace o činnosti obecních orgánů především ve 20.–40. letech 20. století. Nejvíce údajů lze nalézt v zápisech ze schůzí obecního zastupitelstva (inv. č. 3–4), ale i ve spisovém materiálu. Dochovala se také souvislá řada hlavních knih z let 1915–1940 a pokladních deníků z let 1909–1945, z nichž je možno získat přehled o hospodářské a finanční situaci obce.

V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky

Fond Archiv obce Vrážné uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v prosinci 2009 a čistopis zhotovila v srpnu 2010 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 31. 8. 2010

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

- Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce č. 6*. Plzeň, 1996.
- Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.
- Dyk, J. *Popis politického okresu Kralovického*. Praha, 1886.
- Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Jihlava, 2005.
- Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.
- Kočka, V. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1930.
- Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.
- Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla N–Ž*. Praha, 1991.
- Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.
- Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. IV. díl – S–Ž*. Praha, 1957.
- Reichsgesetzblatt*, 1849.
- Reichsgesetzblatt*, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*. Praha, 1970.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1945 (částka 3., 5. 5.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1922 (částka 7., 28. 1.).
- Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1872.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1886.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1893.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1907.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1913.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Farní úřad Plasy 1782–1964* [neuspořádáno], pamětní kniha 1836–1945.

Sýkora, M. – Drozda, R. *1873–2003. Plzeňsko-břeženská dráha 130 let.* 2003.

Tereziánský katastr český. Praha, 1964.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Vitoušová, M. – Hubka, P. *Základní devítiletá škola v Pláních 1894–1963: inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 34]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 1982.

Zákoník zemský Království českého, 1901 (částka XVII., 22. 8.).

Zákony a nařízení pro Království české, 1864 (částka 2., 16. 4.).

Zetek, F. J. *Popis politického okresu Kralovického.* Kralovice, 1932.

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
A. Předchůdci obecní samosprávy do roku 1850			
I. Spisový materiál			
1	Parcelní protokol (torzo – pouze zastavěné parcely)	1839	N 1
II. Mapy, plány			
2	Katastrální mapa obce Autor Winter, místo neznámé, měřítko neuvedeno, litografie, kolorováno, papír podlepený kartonem a plátnem, 4 listy, poškozena 1. 46 x 18 cm 2. 66 x 52 cm 3. 38 x 52 cm 4. 65 x 24,5 cm	1841	M 1
B. Obecní úřad 1850–1945			
I. Knihy			
3	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva (12. 12. 1919–6. 6. 1934)	1919–1934	K 1
4	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva (27. 6. 1934–11. 12. 1946)	1934–1945 (1946)	K 2
5	Berniční knížka (katastrální) obce (čp. 7 a 10)	1857–1880	K 3
6	Berniční knížka Václava Karáska (čp. 4)	1857–1880	K 4
II. Spisový materiál			
1. Registraturní pomůcky			
7	Podací protokol (2. 12. 1921–15. 12. 1934)	1921–1934	R 1
8	Podací protokol (6. 1. 1935–22. 10. 1941)	1935–1941	R 2

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
9	Podací protokol (3. 1. 1942–4. 8. 1946)	1942–1945 (1946)	R 3

2. Spisy

10	Pozemnostní archy a výpisy úhrnných hodnot z pozemnostních archů katastrálního území obce	1936–1941	N 2
11	Prodej pozemků	1925–1938	N 2
12	Rozpočty obce	1936–1945	N 2
13	Elektrifikace obce	1933–1936	N 2
14	Chudinské a sirotčí záležitosti	1929–1935	N 2
15	Zemědělství (kultury, dobytek, ovocné stromy)	1921–1944	N 2
16	Lesní hospodářství a honitba	1924–1942	N 2
17	Spor s velkostatkem o právo rybolovu	(1893) 1922	N 2

III. Účetní materiál

1. Účetní knihy

18	Hlavní kniha	1915–1926	K 5
19	Hlavní kniha	1935–1936	K 6
20	Hlavní kniha	1937–1940	K 7
21	Pokladní deník	1909–1927	K 8
22	Pokladní deník	1928–1935	K 9
23	Pokladní deník	1934–1945 (1948)	K 10
24	Pokladní deník školního platu osady Korýtka	1909–1921	K 11

2. Účty

25	Účetní uzávěrky	1935–1945	N 3
----	-----------------	-----------	-----

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Vrážné
Značka fondu:	AO Vrážné
Časový rozsah:	1839–1945 (1948)
Počet evidenčních jednotek:	18 (11 úředních knih, 3 podací protokoly, 3 kartony, 1 mapa)
Počet inventárních jednotek:	25
Rozsah v bm:	0,58 (úřední knihy – 0,18 bm, podací protokoly – 0,05 bm, kartony – 0,33 bm, mapa – 0,02 bm)
Stav ke dni:	31. 8. 2010
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatelé archivní pomůcky:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková dne 31. 8. 2010 – č. j. SOAP/060-349/2010